

God is ieder ogenblik nieuw

in de serie 'Om Liefde'

viering van 20 mei 2012

Licht

Wie in het donker een kaars aansteekt
maakt licht,
wie in het licht een kaars aansteekt
bidt om méér dan licht alleen:
om licht en om liefde, veel kleurige liefde.

Waar het over gaat

We zien de kleur rood:
Voor velen de kleur van de liefde,
We zullen straks nog meer kleuren ervaren.
Steeds in een ander element van de viering,
om de veelkleurige liefde te visualiseren.
Steeds weer een nieuwe kleur.
Steeds weer een nieuw aspect.
Steeds weer een nieuwe ervaring.

Het gaat in deze serie over de liefde
het kan u niet ontgaan zijn.
We zijn de afgelopen 5 vieringen
bij de hand genomen door Huub Oosterhuis
Naar aanleiding van zijn boekje 'Ik versta onder liefde'.
Tijdens iedere viering werd een ander thema belicht.

Het thema van vandaag is 'God is ieder ogenblik nieuw'.
"In onze taal", zegt Oosterhuis, "is goddelijk het woord dat bij uitstek geschikt is om het hoogste,
belangrijkste, beste mee te verwoorden".
Een vergelijkbaar woord hiervoor, dat bij iedereen wel een beeld oproept, is 'liefde'.

We hebben het net gezongen: Liefde..... Liefde lichaam van zon, zachtheid van de sterke.
We zullen het horen, in een gedeelte uit Hooglied,
in een bewerking van Willem.

Liefde gaat niet vanzelf,
daar moet je wel wat voor doen
je moet het willen zien, je moet het willen delen, je moet ervoor willen openstaan.
En dan...
Zullen wij kennen zoals wij gekend zijn
En begint er een nieuw leven.

...

Beurtzang naar Hooglied 1,15 – 2,17

Hij

Wat kan een mens mooi zijn, als je goed kijkt!
Je bent zo mooi, meisje van me,
je bent zo mooi!
Het is niet te beschrijven, je ogen lijken wel jonge houtduiven.

Zij

En jij dan? Wat kan een mens mooi zijn als hij je mooi vindt.
Wat ben je mooi, mijn lief, wauw!
Kijk, ons huis! We hebben een groen bed.
Ons huis wordt gedragen door cederbomen.
Het spant is van cipressen.
En ik? Ik ben een narcis in bloei,
Ik voel me een wilde narcis in het bloeiende dal.

Rei

Die van mij is niet mooi, maar is onwaarschijnlijk lief.
Die van jou heeft ogen, maar houtduiven, nou nee.
Die van haar is een zij en die van hem is een hij.
Die van haar zijn er tien en die van hem is zijn vader.
En hij is zonder. En zij is bij hem weg.
Liefde is grenzeloos en het groene bed staat overal.
Liefde betekent niets – mensen betekenen alles.
Wauw!

Hij (tot het publiek)

Als een narcis tussen de distels,
zo is mijn meisje tussen de meisjes.
Niet dat die meisjes distels zijn, dat is maar bij wijze van spreken.
Maar zij, mijn narcis, zij maakt het verschil.

Zij (tot het publiek)

Als een appelboom tussen de gewone bomen van het bos,
zo is mijn lief tussen de jongens.
Niet dat die jongens zo gewoon zijn, dat is maar bij wijze van spreken.
Maar hij, mijn appelboom, hij maakt het verschil.
Ik verlang ernaar in de schaduw van deze appelboom te zitten,
met mijn tong wil ik zijn zoete vruchten proeven.
Hij brengt mij in het huis van wijn,
Hij tooit mij, bekleedt mij met zijn liefde.
Verkwik me met rozijnen,
verfris me met appels,
koel me af, want ik heb koorts van de liefde.
Met mijn hoofd ligt ik op zijn linkerarm,
met zijn rechterarm omhelst hij mij.

Rei

Rozengeur, maneschijn. Narcissen en appelbomen.
En als liefde nou slijt? En als liefde nou pijn doet?
God is liefde en liefde is elke dag nieuw.
En elke dag anders en voor iedereen verschillend.

Liefde is lankmoedig en goedertieren en wat niet al.
Maar een mens kan zonder, zij het vaak niet van harte.
Soms is zonder beter dan met. Bestaat liefde op zichzelf?
En als de liefde liefdeloos is,
waarmee zal ze dan vernieuwd worden?

Zij (tot het publiek)

Meisjes van Jeruzalem,
ik zweer je bij de gazellen, bij de hinden op het veld:
wek de liefde niet, maak haar niet wakker
voordat zij eraan toe is.

Rei

Maar áls die liefde wakker is, geniet dan met haar mee.
Want liefde bestaat niet als wij er niet zijn.
Ze is sterker dan de dood, zeggen ze –
Laat het zo ver niet komen.
Leef met liefde mee, want liefde is niet eenkennig.
Samen zijn begint met twee – en iemand moet beginnen.

Zij

Hoor! Mijn lief!
Kijk! Hij komt,
springend over de bergen,
dansend over de heuvels.
Als een gazelle is mijn lief,
als het jong van een hert.
Kijk! Hij staat al bij de muur.
Hij spiedt al door het venster,
tuurt door de spijlen.
Mijn lief roept mij toe. Hoor maar:

Hij

'Sta op, mijn meisje!
Mooi meisje, kom!
Kijk! De winter is voorbij,
voorbij zijn de regens, weg zijn ze.
De bloemen zijn verschenen op het veld,
Hoor de merels zingen.
Hoor het koeren van de duiven op het land.
Kijk! Die vijgenboom vol vruchten,
Kijk, de wijnstok ontbot! Ruik die geur!
Sta op, meisje,
Mooi meisje, kom!
Jij bent voor mij een duif in de rotskloof,
verscholen in de bergwand,
laat mij je gezicht toch zien,
laat mij je stem toch horen,
want je stem is zo lieflijk,
je gezicht zo bekoorlijk.
Wauw!'

Rei

Duiven en merels. Wijn en vijgen. Gazellen en hinden.
Een nieuwe lente, een nieuw geluid.
In mei leggen alle vogeltjes een ei.
Maar vang toch voor ons de vossen,
vang die kleine rotvossen.
Ze vernielen de wijngaard,
onze wijngaard vol bloeiende ranken.
Ze maken ons bed kapot.
Liefde is kwetsbaar, maar o zo krachtig.
Spijs gaat uit van de eter, zoetheid van de sterke.
Liefde is deze wereld omgekeerd.
Maar vang eerst die kleine rotvossen.

Zij

Mijn lief is van mij,
en ik ben van hem.
Hij ligt tussen de narcissen,
Bij mij, zijn bloeiende wilde narcis.
Nu de dag weer ademt
en het duister vlucht –
ga nu weg, mijn lief.
Spring als een gazelle,
als het jong van een hert
over de geurige bergen.

Rei

Als de dag weer ademt en het duister vlucht.
Wat kan een mens mooi zijn als je goed kijkt,
Wat kan liefde mooi zijn als je haar deelt.
Wat kunnen wij mooi zijn als we wakker worden.
Wauw!

Overweging

Wie liefde en Bijbel zegt, zegt Hooglied. Het Hooglied staat als loflied op de uittocht op het menu van het Joodse paasfeest. Van rabbi Akiva mocht de hele Bijbel weggegooid worden als het Hooglied maar bleef bestaan. Dit hoogste lied, dit lied der liederen, moet daarom klinken in deze cyclus 'Om liefde' van de Haagse Dominicus.

Maar er is iets vreemds mee aan de hand, met het Hooglied in de kerk. Het zal u misschien verbazen, maar in de vroege middeleeuwen was het Hooglied het Bijbelboek dat het meest door geleerden becommentarieerd werd. Het stond in de Bijbel – God mag weten waarom – en dus moest de kerk er iets mee. Maar er kon natuurlijk geen sprake van zijn dat ze deze erotische beurtzang letterlijk zou kunnen nemen.

En zo begon de maskerade, zo begon de ontlijving van de hoofdpersonen en zo begon hun inlijving in andere beelden en vergelijkingen. Beelden en vergelijkingen die beter pasten bij de kerkelijke leer en bij de mannen die haar verwoordden. Salomo was de schrijver immers en zo kon je het Hooglied als wijsheid lezen, als denkoefening, als abstractie.

Toch konden ook de oude exegeten niet wegverklaren dat de tekst overduidelijk door een vrouw is geschreven en voor vrouwen is bedoeld. Dus moest er zwaarder geschut komen.

In het Jodendom raakte het gebruik in zwang om in de mannelijke hoofdpersoon God te lezen en in de

verliefde vrouw het volk Israel. Vaker wordt immers in de Hebreeuwse Bijbel Gods verhouding tot zijn volk en andersom beschreven in termen van liefde, verkiezen, trouw, maar ook van jaloezie en ontrouw. Daar zou het Hooglied prima bij passen.

In het christendom werd het beeld aangepast: God was de bruidegom en zijn kerk was de bruid. Waren ze ook meteen keurig getrouwd. En in de middeleeuwen werd die God Jezus, de bruidegom van zijn kerk en van iedere gelovige. Vrouwelijke religieuzen hadden in hun slaapkamertje vaak een miniatuurtuinje zoals in het Hooglied, met daarin een gekruisigde Jezus. Veel middeleeuwse mystieke poëzie van vrouwen ritselt van de erotische beschrijvingen van de grote minnaar Jezus. Zelf zong ik als jongetje in de kerk nog regels als: 'Aan de deur van 's harten woning klopt des hemels bruidegom' en 'Om haar als bruid te werven kwam Hij ten hemel af.' Dat ging dan over de kerk.

Het beeld is voor zover ik weet nooit omgedraaid. Nooit heeft iemand – als het boek dan toch vergeestelijkt moest worden – eraan gedacht om van de hoofdpersoon, de vrouw, God of Jezus te maken die hunkert naar haar minnaar, de kerk of de gelovige. Er is echter alle reden toe als je de tekst van het Hooglied leest. Alleen door deze vergeestelijking heeft het Hooglied de eeuwen overleefd. Gelukkig durven we het nu weer te lezen als een erotisch lentegedicht. De Hoogliedbewerkingen in de seculiere wereld zijn niet meer te tellen. Maar in de kerken wordt er slechts bij uitzondering uit gepreikt of gezongen. Want liefde is, tja, wat is liefde? 'God is liefde' stond er vroeger op wandtegels. Maar dat moesten we geestelijk verstaan.

Weet u wat 'twezen' is? Dat is twee boeken tegelijk lezen, zo intensief, dat de boeken elkaar gaan uitleggen. Het kunnen heel verschillende boeken zijn.

Eén voorbeeld van twezen: ik 'twas' de prachtige Nederlandse vertaling van De Brief aan de Romeinen van de Duitse theoloog Karl Barth samen met Het evangelie in Solentiname van de Nicaraguaanse priester Ernesto Cardenal. Beide lagen opengeslagen en ineenverstrengeld naast mijn bed. Het eerste monumentale werk ontsluit de schatkamer van de christelijke leer op onnavolgbare wijze, het tweede is de uiterste consequentie van de aanname dat Jezus het evangelie verkondigde aan arme en ongeletterde vissers en boeren. Ik heb door dit twezen van beide boeken veel meer begrepen.

Twintig jaar geleden schreef een vriendin een proefschrift dat de neerslag was van zorgvuldig twezen. Zij las het Hooglied gelijk op met de 21 Love Poems van de Amerikaanse dichteres Adrienne Rich. Die is vooral bekend geworden als dichteres van de vrouwenliefde en is daarom buiten die kring ten onrechte minder bekend. Ze overleed enkele weken geleden. Jonneke Bekkenkamp las deze twee vrouwenteksten gelijk op om het wezen van de canon te achterhalen. Met andere woorden: wat is er het belang van om de lijst met heilige geschriften af te sluiten en als vaststaand op te vatten? Voegen wij aan die canon, aan die lijst, niet dagelijks teksten en beelden toe, ook hier op deze zondag, in deze kerk? Is een canon niet veel beter op te vatten als – zo schrijft ze – een rustplaats, nodig om op verhaal te komen, maar 'onmogelijk' om aan vast te houden? Als een momentopname. Zoeken we eigenlijk in zo'n voorgeschreven lijst met heilige geschriften niet zelfbevestiging? Sluiten we ons zo af van de mogelijkheid dat er iets nieuws en onverwachts op ons af zou kunnen komen, nieuwe teksten, verlangens, nieuwe mensen die een inbreuk zouden kunnen doen op onze identiteit? 'Zodra het zoeken naar een eigen identiteit omslaat in een koestering van de eigen identiteit, verkleinen we de mogelijkheden van leven en liefde onder ons', zegt Adrienne Rich tegen haar lezeressen. Met andere woorden: hoe meer ik, hoe minder houden van. Liefde is iedere dag nieuw, God is iedere dag nieuw. Liefde 'is' er niet, liefde gebeurt. Liefde 'bestaat' niet, liefde ontstaat. Telkens weer.

Het begin van de vijfde Love Poem van Adrienne Rich gaat als volgt, in een eigen vertaling:

Ik word wakker in jouw bed,
ik weet dat ik gedroomd heb.
Veel eerder al dreef de wekker ons uit elkaar,
je moet al uren achter je bureau zitten.
Ik weet wat ik droomde:
onze vriendin de dichteres komt mijn kamer binnen
waar ik al dagen lang aan het schrijven ben,

kladjes, doorslagen, gedichten liggen overal verspreid,
en ik wil haar één gedicht laten zien,
het is het gedicht van mijn leven. Maar ik aarzel,
en word wakker. Jij hebt mijn haar gekust
om me te wekken, 'Ik droomde dat je een gedicht was',
zei ik, 'een gedicht dat ik iemand wilde laten zien.'
En ik lach en begin opnieuw te dromen
van het verlangen om jou te laten zien
aan iedereen van wie ik houd,
om openlijk samen vrij te zweven
terwijl de zwaartekracht aan ons trekt
– dat valt niet mee –
de kracht die het graspluimpje ver weg draagt,
en die het neertrekt uit de ademtocht van de lucht.

U proeft de inspiratie over en weer. Wat mij betreft, lezen we Bijbelverhalen zo: gelijk op met de verhalen om ons heen en onze eigen levensverhalen. Zodat het ene verhaal het andere aanvult en uitlegt. Wat mij betreft, lezen we het Hooglied zo: gelijk op met de liefdesverhalen om ons heen en onze eigen verhalen van liefde. Maar ook met onze verhalen van liefdeloosheid en verlatenheid. Zo breken we de canon open. Want als we het Hooglied canoniek zouden moeten lezen, waren we allemaal heteroseksueel, een jaar of vijftien oud en door bronst bevangen, was het altijd lente, was u een appelboom en ik een gazelle, zei ik rare dingen over borsten en buiken en liep u steeds van mij weg en moest ik steeds achter u aan huppelen. Gelukkig kunnen we dit fantastische gedicht twezen met ons eigen leven. Zo vinden we een rustplaats, een plaats om op verhaal te komen. Wat kunnen mensen mooi zijn. Wauw!

Inzettingswoorden

Wij lopen hier te hoop om brood en wijn
omdat er ooit één van ons was die er één van God was.
Omdat er ooit een mens was
die door de dood heen de levende werd.
Omdat er ooit een God was die niet anders God wilde zijn
dan als deze mens, ons op de huid geschreven.
Wiens lijf werd gebroken – wiens bloed werd vergoten.
Die in liefde zichzelf uitdeelde aan wie hem lief waren.

Liefde is delen, iedere dag opnieuw.
Als brood dat je breekt en deelt.
Als wijn die je schenkt en samen drinkt.

Om hem, de Mensenzoon,
die Gods naam en bestemming was: God-met-ons.
Die deed wat God wilde: God-in-ons,
hoog in de hemel: God-boven-ons,
maar toch vooral ook op aarde: God-onder-ons.
Die ons zijn brood bood, elke dag weer: God-voor-ons.
Die mensen uit de schuld haalde en vrij liet: God-over-ons.
Die ons genas van verdeeldheid en angst: God-om-ons-heen.
De levende liefde, elke dag nieuw: God-met-ons.

Daarom delen wij dit brood en drinken we deze wijn.
Dan ontmoeten we hem en ontmoeten we elkaar.

Adem me toe

Ik versta onder liefde:

we lezen het op de banner die hierachter mij hangt.

We zijn deze serie ermee begonnen, we willen er ook graag mee eindigen, aangevuld met een aantal woorden uit Hooglied (in een vertaling van Ernst Thuring en Mario de Groot)

Ik versta onder liefde

Ik versta onder liefde:

die duizenden nuances van vriendelijkheid en vriendschap,

van hartstocht en hoofsheid,

van tact en geduld,

van bedachtzame eerbied en mededogen,

van lange trouw en spontaniteit,

waarmee mensen elkaar bejegenen.

Ik versta onder liefde ook:

de denkracht en de intuïtiekraft,

de wijsheid en de wetenschap,

en alle fantasie en volharding en optimisme

waarmee de aarde wordt opgebouwd,

steeds opnieuw,

tegen alle afbraak in.

Alles wat ten goede is,

alles wat zingt en in vervoering brengt,

alles wat troost en tot bezinning leidt,

en alles wat bijdraagt tot iets meer recht en vrede

voor zoveel mogelijk mensen,

noem ik liefde.

Adem me toe

Adem me toe,

met je adem

als bloesem,

je tong

als nobele wijn

...

die over mijn lippen vloeit

tussen de lippen

van mijn beminde,

om zijn liefde

wakker te maken.

Ik ben van

mijn allerliefste,

zijn hartstocht

drijft hem naar mij

...

Kom, lieveling, laten we gaan,
laten we de nacht
doorbrengen in het veld.
En bij het eerste morgenlicht
gaan we naar de wijngaarden
om te kijken of de wijnstok
al bloesemt,
of zijn takken al uitlopen;
of de granaatappelbomen
in bloei staan.
Daar ga ik je dan
mijn liefde geven.

Alles geurt aan ons
en om ons heen,
en onze deuren geven toegang
tot de sappigste vruchten,
oud en nieuw.
Ik heb ze, lieveling,
voor jou,
helemaal alleen voor jou bewaard.

Zegen

Laten we elkaar helpen
om de liefde te zien,
om de liefde te delen
om er voor open te staan
als veel kleurige,
gezegende mensen.

Dan zullen wij God zien
en kennen
en begint een nieuw leven.